

CU PRIVIRE LA DOMENIUL ETNOGRAFIEI (ETNOLOGIEI)

DE
NICOLAE DUNĂRE

În locul unor referiri scolastice la literatura de specialitate din țară și de peste hotare, considerăm mai instructiv (cel puțin pentru muzeologii și cercetătorii mai tineri) să urmărim cum s-a oglindit domeniul etnografiei (etnologiei) în procesul de construcție muzeologică și monografică, desfășurat în condițiile sarcinilor de plan de care am răspuns la Cluj, începînd cu anul 1949. Se va vedea, astfel, cum fiecare etapă parcursă ne-a condus la o reformulare a conținutului științei noastre, ca rezultat al unui proces de continuă creștere și clarificare.

Cu ocazia redactării tematiciei pentru cea dintii expoziție etnografică de bază, ce avea să fie construită în noile condiții științifice, un colectiv de trei cercetători de la Muzeul etnografic al Transilvaniei și de la Conferința de etnografie a Universității din Cluj (dr. Nicolae Dunăre, șef de lucrări universitar; dr. Tancred Bănățeanu, asistent I și dr. Károly Kós, asistent II) a consemnat atunci (1949—1950) următoarea definiție a științei etnografice: studiul modului de viață și al culturii populare. În calitate de responsabil științific al expoziției etnografice de bază, întemeiată pe principiile tematicii la care ne-am referit, și care avea să fie inaugurată în primăvara anului 1955, concomitent cu sublinierea frecventă a *rolului omului*, în concretizarea muzeologică știința noastră avea în vedere atunci o sumă determinată de domenii, valorificate în expoziție într-o perspectivă specifică¹ Respectînd un principiu consecvent etnografic (etnologic), colectivul științific care a construit expoziția (Nicolae Dunăre, responsabil, Károly Kós și Viorica Pascu, membri) a înfățișat materialele într-o *ordine tematică corespunzătoare cu realitatea vie de pe teren*, și anume: începînd cu *ocupațiile*, în ordinea dezvoltării lor istorice — *ocupații primitive* (cules din natură, albinărit, vînătoare, pescuit), *ocupații de masă* (păstorit, agricultură, industria casnică textilă), *meșteșuguri țărănești*

---

¹ N. Dunăre, *Considerații asupra expoziției de bază a Muzeului etnografic al Transilvaniei*, în „Probleme de muzeografie”, Cluj, 1961, pp. 110—125.

(dulgherit, văsărit, pielărit, olărit, minerit, cu subdiviziunile acestuia aurăritul, fierăritul etc., meșteșugurile ambulante), *mijloacele de comunicație și transport*². Expoziția se continua la etaj, cu prezentarea fenomenelor etnografice de suprastructură, determinate și dezvoltate de creșterea necesităților omenești și de specificul diferitelor ocupații. Era vorba, deci, de: așezări omenești, gospodării, construcții (case și construcții gospodărești), interioare de locuință, țesături, port, obiceiuri, folclor literar, muzical și coregrafic. Expoziția se încheia cu valorificarea moșterinii tehnice și artistice populare. Pentru înțelegerea domeniului nostru de cercetare, reținem două din concluziile expoziției etnografice de bază inaugurată în primăvara anului 1955³. Una se referă la constatarea că în decursul miilor de ani, din comuna primitivă și pînă astăzi, modul de viață și cultura populară au suferit mereu schimbări și că *motorul principal al acestor neconținute transformări este omul*, munca sa, uneltele și lupta sa pentru o mai dreaptă orînduire socială. Utilizarea cu scop istorico-comparativ a unui număr de obiecte arheologice, în parte și istorice, a ajutat mult la relevarea acestui îndelungat proces dialectic. A doua concluzie, pe care o reproducem, este dovedirea concretă a faptului că însuși specificul etnic se schimbă în timp, după cum este diferit și în spațiu de la o zonă etnografică la alta, în funcție de modificarea sau diferențierea condițiilor materiale (în sens multilateral) ale vieții. În stadiul cercetărilor de atunci, această schimbare și diferențiere a fost mai lesne de ilustrat cu ajutorul pieselor de port, țesături pentru interior, prin organizarea interiorului locuințelor țărănești și printr-o serie de unelte, în cazul cărora au intervenit mai activ transformările legate de necesitățile, gustul, mentalitatea și aspirațiile locuitorilor.

Acest pas muzeologic ne-a obligat să considerăm însuși *locul etnografiei (etnologiei)* în ansamblul științelor preocupate de cunoașterea omului și a creațiilor sale de factură populară. După cum se știe, etnografia (etnologia) a luat naștere și s-a dezvoltat în trecut, în limitele îngăduite de situația sa ca știință auxiliară a geografiei ori a sociologiei. Cuprinderea etnografiei în domeniul științelor geografice, în afară de avantajul acumulării unui vast material, prezenta un dezavantaj teoretic fundamental: încetățenirea unei concepții statice, care stînjenea înțelegerea justă, evolutivă, dialectică a faptelor și fenomenelor etnografice, care în mod funciar-necesar au un pronunțat caracter istoric. Înglobarea etnografiei (etnologiei) în sînul sociologiei, pe lîngă avantajul înțelegerii interferenței fenomenelor de cultură, avea un însemnat dezavantaj: dispersa cunoștințele etnografice în masa altor discipline. În ambele cazuri, așa cum arătam atunci⁴, etnografia a fost împiedicată în aspirațiile ei legitime de a-și săpa o albie proprie, cu un obiect precis delimitat în raport cu celelalte

² *Ibidem*, pp. 113—120.

³ *Ibidem*, pp. 122—123.

științe, cu metode specifice și cu perspective reale de dezvoltare pe linia *cunoașterii sistematice a modului de viață și a culturii materiale și spirituale populare*. Păstrînd și chiar dezvoltînd legăturile cu celelalte științe istorico-sociale-umanistice (antropologia, arheologia, istoria, istoria artei, sociologia, psihologia socială, istoria și fenomenologia religiilor, folcloristica, dezvoltată ea însăși ca o ramură a etnologiei, cu caractere specifice remarcabile), etnologia românească din anii noștri a cunoscut un proces de diferențiere specifică. În liniile sale esențiale acest proces a evoluat în favoarea unei științe de sine stătătoare, în sinul căreia a triumfat concepția istorică și social-antropologică. În lumina unei concepții științifice înaintate, specialiștii de la noi au reconsiderat metoda cercetărilor directe pe teren⁵ și, totodată, au valorificat (în interesul cunoașterii complexe a fenomenelor de cultură și artă populară) metodele istorică, geografică, statistică, muzeologică, comparativă și structurală. Aceste căi aveau să ajute substanțial la aprofundarea specificului etnocultural al poporului român, al naționalităților conlocuitoare, precum și o mai justă abordare a raporturilor etnice.

Cercetarea monografică asupra zonei Valea Jiului hunedorean, care în final a trebuit să fie concretizată ca o monografie de artă populară, ne-a prilejuit noi pași explicativi. Astfel, a apărut pe deplin clar, că arta populară — plastică, orală, muzicală și coregrafică — formează o parte din vastul domeniu de cercetare al etnografiei (etnologiei), știință cu un pronunțat caracter istoric, care se ocupă cu studiul istoriei culturii populare (materiale, sociale și spirituale). Istoria artei populare, arătam atunci, s-a dezvoltat ca o disciplină etnografică și, totodată, din nevoia de a contribui la elucidarea unor probleme ridicate de istoria artelor plastice, a cărei sferă se suprapune în parte, pe acest tărîm, cu sfera de preocupări etnografiei. Etnografia poate contribui astfel la întregirea și lămurirea unora dintre problemele pe care istoria artelor plastice nu le poate rezolva satisfăcător cu mijloacele sale specifice de investigare.⁶ În cuprinsul aceleiași monografii zonale, s-a relevat și constatarea că procesul de creație populară nu se încheie în epoca modernă sau contemporană, ci va cunoaște o continuă dezvoltare și diversificare, corespunzătoare noilor exigențe ale omului contemporan și extinzîndu-se nu numai în mediul

⁴ N. Dunăre, *Probleme ale etnografiei contemporane românești*, în „*Tribuna*”, Cluj, II, 24, p. 8.

⁵ Redactarea respectivă a circulat în țară, fiind dată spre experimentare și colaboratorilor din cadrul cercetărilor efectuate în Munții Apuseni (1949—1957), în Valea Jiului (1955—1956), în Țara Birsei (1957—1970), în Mocăniștea Munților Apuseni (începînd cu anul 1971). A văzut lumina tiparului, în *INTRODUCEREA* vol. I al monografiilor etnologice *Țara Birsei*, Editura Academiei R.S.R., București, 1972, pp. 13—16.

⁶ N. Dunăre și colabor., *Artă populară din Valea Jiului*, Editura Academiei R.S.R., București, 1963, pp. 12—24.

rural, ci și asupra mediului urban-muncitoresc. Cucerind un loc de seamă în viața actuală, noile creații artistice populare ajung să dobindească un caracter în întregime popular (rural și orășenesc). Parafrazând două constatări de la începutul secolului din folcloristica românească, în concluzia monografiei „Arta populară din Valea Jiului” arătăm că, în felul acesta înțelegem mai bine de ce creația populară nu moare, nu se fixează, deoarece poporul acumulează și transfigurează neconținut noi impresii din natură și societate, reflectând, implicit, transformările realizate de om în natură și mediul său social-cultural.⁷

În monografia etnologică zonală recentă, „Țara Birsei” se concretizează pe larg faptele și fenomenele care constituie obiectul de cercetare al științei noastre: raportul dintre om și natură (așezarea geografică), încadrarea arheologică și istorică a zonei de cercetat, zonarea etnografică cu subzonele diferențiate în cursul istoriei, raporturile zonei cercetate cu zonele etnografice înconjurătoare, ocupațiile tradiționale principale (agricultura, păstoritul, pădurăritul), ocupațiile tradiționale secundare (culesul din natură, albinăritul, pescuitul, vânătoarea), instalațiile și meșteșugurile țărănești, transporturile tradiționale (mijloace tradiționale de transport, căraușitul), participarea locuitorilor la ocupațiile industriale și alte îndeletniciri cu caracter urban și consecințele transformatoare asupra modului de viață tradițional, așezările omenști, gospodăriile, arhitectura populară, hanurile, organizarea interiorului locuințelor, mobilierul, ceramica, pictura populară, arta încondeierii ouălor, țesături alesături, cusături și împletituri populare, portul popular, obiceiurile juridice, alimentare, de peste an, de familie, știința populară, folclorul literar, muzical și coregrafic, estetica populară, conlucrarea explicativă a celorlalte științe istorico-sociale (antropologia, arheologia, istoria, demografia, etnolingvistica etc.) cu știința etnologică.

În stadiul actual al dezvoltării cunoașterii, *etnologia se dovedește o știință prin excelență interdisciplinară, complexă, care studiază multilateral faptele și fenomenele de istoria socială a culturii și artei populare*. Ca o necesitate culturală actuală, mai menționăm faptul că monografia etnologică zonală înlesnește cunoașterea specificului etno-cultural al poporului român și, acolo unde este cazul, cel al naționalităților conlocuitoare, precum și a rezultatelor conviețuirii interetnice.

⁷ *Ibidem*, pp. 479—482. Cf. Th. D. Speranția, *Introducere în literatura populară românească*, București, 1904, pp. 8—9; O. Densusianu, *Folclorul, cum trebuie înțeles*, București, 1910, pp. 11, 17.

⁸ N. Dunăre (sub redacția), *Țara Birsei*, București, 1972, I, pp. 7—8, 11, 13.